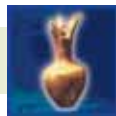

חזקיהו המלך

ה מ ש י ח ה א ב ו ד

4

מאה 8 לפני הספירה

המהפכה הדתית
חורבן ממלכת ישראל ונלות
שומרון

מרידה באשורים והכנות
לקבלת פניהם

חורבן יהודה במסע האשורי
והגלת ירושלים

ראשית הקשר עם הבבלים
למורת רוח הנביא

חותם 'למלך' - חותמת למלך על ידית קנקן אגירה. ממצא ארכיאולוגי אופיני לימי חזקיהו. עדות אילמת למאמצי האגירה וההצטיידות הממלכתיים לקראת הגעת צבא סנחריב. חותמות אלה נבחרו להופיע על סדרת הבולים השניה שהנפיקה מדינת ישראל הצעירה.

חזקיהו, בנו של המלך אחז, שהציף את ירושלים בעבודה זרה ונעל את שערי המקדש, עולה למלוכה בגיל 25 ומיד פועל לביעור העבודה הזרה מן השרש, ולשיקום עבודת המקדש אותה השבית אביו.

עוצמתו האישיותית ואמונתו העמוקה של חזקיהו מאפשרות לו לצאת כנגד מורשת אביו, כנגד מוסכמות שליליות עתיקות יומין המושרשות בעם וכנגד אימפריות ותרבויות השולטות במרחב כולו - "הוא הסיר את הבמות ושבב את המצבת וכתת את האשרה ופתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן: בידוד אלהי ישראל בטח ואחריו לא היה כמהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו: וידבק בידוד לא סר מאחריו וישמר מצותיו אשר צוה ידוד את משה: והיה ידוד עמו בכל אשר יצא ישפיל וימרד במלך אשור ולא עבדו: הוא הכה את פלשתים עד עזה ואת גבוליה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר" (מלכים ב יח).

בשנה הרביעית למלכותו, היא השנה השביעית למלכות הושע בן אלה, אחרון מלכי ישראל, עולה מלך אשור על שומרון, ולאחר שנתיים של מצור כובשה, מגלה את עשרת השבטים, וסוגר את הגולל על מלכות ישראל. חזקיהו מנסה לפרוס את כנפיו הרחניות והשילטוניות גם על פליטי ממלכת ישראל וגם על אדמותיה ולהשיבן לחיק עבודת ה' ושלטון בית דוד - "וישלח יחזקיהו על כל ישראל ויהודה וגם אגרות כתב על אפרים ומנשה לבוא

43

לְבֵית יְדוּד בִּירוּשָׁלַם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיְדוּד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל... וַיַּעֲמִידוּ דָבָר לְהַעֲבִיר
 קוֹל בְּכָל יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר שֶׁבַע וְעַד דָּן לְבֹאֵא לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיְדוּד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 בִּירוּשָׁלַם כִּי לֹא לָרֶב עָשׂוּ כְּכַתוּב: וַיִּלְכּוּ הָרָצִים בְּאַגְרוֹת מִיַּד הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו בְּכָל
 יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה וַיִּכְמְצוּת הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּבוּ אֵל יְדוּד אֱלֹהֵי אֲבֹרְהֶם יִצְחָק
 וַיִּשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב אֵל הַפְּלִיטָה הַנִּשְׁאָרָת לָכֶם מִכֶּף מַלְכֵי אַשּׁוּר: וְאֵל תְּהִיוּ כְּאַבּוֹתֵיכֶם
 וְכְאַחֵיכֶם אֲשֶׁר מַעֲלוּ בַיְדוּד אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּתְּנֶם לְשִׁמָּה כְּאֲשֶׁר אַתֶּם רְאִים: עַתָּה
 אֵל תִּקְשׁוּ עֲרַפְכֶם כְּאַבּוֹתֵיכֶם תִּנּוּ יָד לַיְדוּד וּבְאוּ לְמַקְדְּשׁוֹ אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ לְעוֹלָם
 וְעַבְדוּ אֶת יְדוּד אֱלֹהֵיכֶם וַיֵּשֶׁב מִכֶּם חֲרוֹן אַפּוֹ” (דברי הימים ב, ל).

כנראה שזוהו הרקע גם להרחבתה של ירושלים הנאלצת להכיל בתוכה את המוני פליטי ישראל אשר הצליחו לברוח מחרב אשור וגזרת ההגליה. עתה, לאחר מרידתו באשורים וקריסת ממלכת ישראל, ברור לחזקיהו כי ירושלים תהיה יעד הכיבוש האשורי הבא, ולפיכך נכנסת יהודה בכלל וירושלים בפרט לקדחת הכנות ביטחוניות. מפעל אגירת מזון עצום יוצא לדרך בכל רחבי ממלכת יהודה. קנקני תבואה, שמן ויין החתומים בחותם 'למלך' הולכים וניצברים בערי המצור. חומת ירושלים והמצודות משודרגים, הערכות הצבא וחिमושו מחוזקים בבהילות. גולת הכותרת למאמץ הביטחוני - מוצא הגיחון (מעיינה העצום של ירושלים) אל נחל קדרון נסתם ומימיו מוזרמים בניקבה שנחצבה במאמץ אדירים אל בריכה בתוככי העיר -

ניקבת השילוח - מפעל המים
 האדיר אותו יזום חזקיהו למען שילוח מי הגיחון לבריכה בתוככי החומות, ולשם מניעת מים מצבא אשור העושה דרכו למצור על העיר.

”אֲחֵרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֲמַת הָאֵלָה בָּא סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיְבֹא בִיהוּדָה וַיַּחַן עַל הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת וַיֹּאמֶר לְבַקְעַם אֵלָיו: וַיָּרָא יַחֲזִיקָהּ כִּי בָא סִנְחַרִּיב וּפְנִיּוֹ לְמַלְחָמָה עַל

1. (...) הנקבה. וזה. היה. דבר. הנקבה. בעוד. (מנפם. החוצבים. את).
2. הגרזן. אש. אל. רעו. ובעוד. שלש. אמות. להנקב. (נשמו. קל. אש. ק.
3. (ר.א. אל. רעו. כי. הית. זדה. בצר. מיסן. (י. ומו(ש(אל. ובים. ה.
4. נקבה. הכו. החצבם. אש. לקרת. רעו. גרזן. על. (גרזן. וילכו. (י.
5. הסיים. סן. המוצא. אל. הברכה. במאתים. ואלף. אמה. (ומו(א.
6. ת. אמה. היה. גבה. הצר. על. ראש. (החצום).

כתובת השילוח - כתובת אשר נתגלתה סמוך לפתחה של ניקבת השילוח. הכתובת כתובה בכתב עברי עתיק ומתארת את רצע המפגש המרגש בין שתי קבוצות החוצבים המתקדמות זו לקראת זו. עוד עדות לעבודה נגד השעון לפני בא הצבא האשורי.

ירוּשָׁלַם: וַיִּזְעַק עִם שָׂרָיו וַגְּבָרָיו לְסִתּוֹם אֶת מִימֵי הָעֵינֹת אֲשֶׁר מְחוּץ לְעִיר וַיַּעְזְרוּהוּ: וַיִּקְבְּצוּ עִם רֶב וַיִּסְתְּמוּ אֶת כָּל הַמַּעְיָנוֹת וְאֶת הַנְּחָל הַשְּׁטוּף בְּתוֹךְ הָאָרֶץ לֵאמֹר לָמָּה יָבוֹאוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר וּמִצְאוּ מַיִם רַבִּים: וַיִּתְחַזַּק וַיִּבְנֶן אֶת כָּל הַחוֹמָה הַפְּרוּצָה וַיַּעַל עַל הַמְּגִדְלוֹת וְלַחוּצָה הַחוֹמָה אַחֲרַי וַיַּחֲזֹק אֶת הַמְּלוֹא עִיר דָּוִד וַיַּעַשׂ שֶׁלַח לָרֶב וּמִגְנִים: וַיִּתֵּן שָׂרֵי מִלְחָמוֹת עַל הָעָם וַיִּקְבְּצֵם אֵלָיו אֶל רְחוֹב שַׁעַר הָעִיר וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם לֵאמֹר: חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל תִּירְאוֹ וְאַל תַּחֲתוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּמִלִּפְנֵי כָל הַהַמּוֹן אֲשֶׁר עִמּוֹ כִּי עִמָּנוּ רֶב מֵעַמּוֹ: עַמּוֹ זָרָע בְּשָׂר וְעִמָּנוּ יְדוּד אֱלֹהֵינוּ לְעִזְרָנוּ וְלַהֲלָחֵם מִלְחָמָתָנוּ וַיִּסְמְכוּ הָעָם עַל דְּבָרֵי יַחְזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה”

(דברי הימים ב, לב).

דוקא הנביא ישעיהו המלווה את חזקיהו בימי מלכותו יוצא חוצץ אל מול פני ההיסטוריה הביטחונית המנותקת מכל חשבון נפש ותיקון רוחני חברתי-
 ”ואת בקיעי עיר דוד ראיתם כי רבו ותקבצו את מי הברכה התחתונה: ואת בתי ירושלים ספרתם ותתצו הבתים לבצר החומה: ומקנה עשיתם בין החמתים למי הברכה הישנה ולא הבטתם אל עשייה ויצרה מרחוק לא ראיתם: ויקרא אדני ידוד צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגר שק: והנה ששון ושמחה הרג

14 ספה עמ' 338

בריכת השילוח - קצה בריכת השילוח. מאגר המים הירושלמי המושלם לשעת מצור ולעתות שלום. "מקווה בין החומותיים" - בתפר שבין שני חלקי העיר, משני עברי הניא.

**בְּקֶר וְשָׁחַט צֹאן אֶכֶל בֶּשֶׂר וְשֵׁתוֹת יַיִן אֶכֹּל וְשֵׁתוֹ כִּי מָחָר נִמּוֹת: וְנִגְלָה בְּאֲזְנֵי יְדֹדְךָ
צְבָאוֹת אִם יִכְפֹּר הָעֵזֶן הַזֶּה לָכֶם עַד תִּמָּתוּן אָמַר אֲדֹנָי יְדֹד צְבָאוֹת** (ישעיהו כב).

כעבור 8 שנים אכן מגיע שנחריב, מלך אשור, בראש צבאותיו לארץ יהודה, כובש את כולה ומתפנה למצור על ירושלים. לפני עלותו על ירושלים שולח שנחריב, הצר על העיר לכיש, משלחת מו"מ ולוחמה פסיכולוגית רמת דרג ירושלימה. המשלחת ניצבת לרגלי חומת העיר המסוגרת וראשה, רבשקה, נושא נאום רהוט בשפה היהודית המנתח את חולשת חזקיהו וצבאו, בוגדות מצרים בת בריתו האפשרית, חלישות אלוקי ישראל, ואפשרויות השיקום מחדש לכל אשר יכנע. רבשקה אף מגלה שליטה מודיעינית בפרטי המהפכה הדתית אותה הוביל חזקיהו ובאפשרויות פרשנותה - **"הלא הוא יחזקיהו הסיר את במתיו ואת מזבחתיו ויאמר ליהודה ולירושלם לאמר לפני מזבחת אחד תשתחו וּעֲלִיו תִּקְטִירוּ"** (דברי הימים ב', לב).

אלא שחזקיהו ועמו אינם מתרשמים מהנאום הארוך והמוקצע. המלך עולה לתפילה במקדש ומביע את בטחונו המוחלט בה' אל מול פני הצבא האימפריאלי חסר התקדים הצר על בירתו לאחר שהחריב את ארצו. תשובת ה' וישועתו אינן מתמהמהות ומיד נשלח הנביא ישעיהו ובפיו הבשורה - **"לכן כה אמר יְדֹדְךָ אֵל מֶלֶךְ אֲשׁוּר לֹא יָבֵא אֶל הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא יִרְהוּ שָׁם חָץ וְלֹא יִקְדְּמֶנָּה מִגֵּן וְלֹא יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סֶלֶלֶה: בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר יָבֵא בָּהּ יָשׁוּב וְאֵל הָעִיר הַזֹּאת לֹא יָבֵא נְאֻם יְדֹדְךָ: וְנִגְוֹתֶיהָ אֵל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָה לְמַעַנִי וּלְמַעַן דָּוֵד עַבְדִּי: וְהִי**

45 מפה עמ' 364

רגם גבעת משואה - אחד ממספר תילי אבנים בדרום מערב ירושלים, שבתחיתם מבנה קבורה קטן ובתוכו בור המכיל שברי כלים ושרידי שריפה מימי מלכי יהודה האחרונים. אולי במות לשם ה' הגנזות עם ביעור עבודת הבמות בימי חזקיהו אשר - "הוא הסיר את הבמות ושיבר את המצבות". או בימי יאשיהו נמו.

בְּלִילָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֵאֶד מֵאֵד יְדוּד וַיֵּד בְּמַחְנֵה אַשׁוּר מֵאֵה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וַיִּשְׁכְּמוּ
בְּבִקְרֵי הַהֵנָה כָּלֶם פְּגָרִים מֵתִים: וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשֶׁב סְנַחְרִיב מֶלֶךְ אַשׁוּר וַיָּשֶׁב בְּיַנְוָה"

(מלכים ב, ט).

את בטחונם חסר הגבולות בקב"ה ובפניה האישית אליו מביע חזקיהו בימי מחלתו ובכך הופך למופת וסמל לכוחה של תפילה העולה אף על יכולת השגת הנבואה - "בְּיָמֵים הָהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיְבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְדוּד צוּ לְבֵיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה: וַיִּסַּב אֶת פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְדוּד לֵאמֹר: אָנֹכִי יְדוּד זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְלַכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֶמֶת וּבְלִבָּב שְׁלֹם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי וַיִּבְךְ חֲזַקְיָהוּ בְּכִי גָדוֹל: וַיְהִי יְשַׁעְיָהוּ לֹא יֵצֵא הָעִיר חָצֵר הַתִּיכְנָה וְדַבֵּר יְדוּד הָיָה אֵלָיו לֵאמֹר: שׁוּב וְאִמְרַתְּ אֶל חֲזַקְיָהוּ נְגִיד עַמִּי כֹה אָמַר יְדוּד אֱלֹהֵי דָוִד אֲבִיךָ שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רֵאִיתִי אֶת דַּמְעָתְךָ הֲנִי רָפָא לָךְ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲלֶה בֵּית יְדוּד: וְהִסַּפְתִּי עַל יְמֶיךָ חֲמֵשׁ עָשָׂר שָׁנָה וַיִּמְכַּף מֶלֶךְ אַשׁוּר אֶצִּילְךָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת וְגִנּוֹתֶיהָ עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעַנִּי וְלִמְעַן דָּוִד עַבְדִּי" (מלכים ב, כ).

בפי חז"ל מתואר ארוץ זה כעימות חריף בין המלך הדבק במורשת אבותיו לנביא הדבק בנבואתו, וכך לשונם - "אמר לו (ישעיהו) כבר נגזרה גזרה עליך. אמר לו: בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" (ילקוט שמעוני מלכים ב רמז רמב).

אקורד צורם אחד וחד מעיב על דמותו של חזקיהו, ודוקא הוא החותם את קורותיו ומניח את התשתית לחורבנו העתידי של המקדש. התרפסותו של חזקיהו בפני המשלחת הבבלית, נציגת הכח העולמי החדש העומד לתפוס את מקומה של אשור המתפוררת.

פועלו של חזקיהו מסוכם באופן מאוזן גם אם לגבי חלק מפעולותיו אין חז"ל תמימי דעים - "ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גז ספר רפואות והודו לו על שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו, עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו" (משנה פסחים ד,ט).

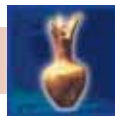
ובמקום אחר - "יחזקיהו מלך יהודה עשה ארבעה דברים והסכימה דעתו לדעת המקום... סתם מי גיחון והסכימה דעתו לדעת המקום שנאמר: 'יחזקיהו סתם את מוצא מימי גיחון [העליון וישרם למטה מערבה לעיר דוד ויצלח יחזקיהו בכל מעשהו' (אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ב ד"ה יחזקיהו מלך).

נחשתן - נחש הנחשת
המורם על הנס, אותו מכין
משה ומכתת חזקיהו, הפך
לסמלה הבינלאומי של
הרפואה.

ירמיהו

נביא החורבן

5

מאה 6 לפני הספירה

גלות המלך יהויכין בראש
'החרש והמסגר'

מדיניותו המרדנית והרצחנית של
יהויקים

מאבק בבוגדנות צדקיהו
בבבוכדנצאר

מצור ירושלים וחורבנה

לווי שארית הפליטה בביריחתה
מצרימה לאחר רצח גדליהו בן
אחיקם

מצוקי גיא בן הינום - מצוקי 'גיא בן הינום' גבול נחלות יהודה ובנימין, אשר הופך למקום ה'תופת' ושפיטת הילדים לפולחן המולך' כנגדו יוצא ירמיהו. רק המלך יאשיהו, בהשראת הנביא, יעז לבער עבודה נוראית זו מירושלים 'וסמא את התפת אשר בגיא בן הנם לבלתי להעביר איש את בנו ואת בתו למלך'. מקור שמו של הניהום - מקום ייסורי נשמות החוטאים.

על כתפי ירמיהו הנביא בן ענתות, עיר הכהנים, אשר מצפון מזרח לירושלים הוטל התפקיד המר של ניבוי חורבן הבית הראשון וגלות יהודה לבלב. ראשית נבואתו בימי יאשיהו, אחרון המלכים המשמעותיים ביהודה, ועד גלות יהודה לאחר מלוכת שלושת בני יאשיהו ונכדו.

כבר בראשית ספרו מציג ירמיהו את רוחות החורבן המנשבות מצפון, הדרך המוליכה בבלה וצד תורפתה של ירושלים, בדמות זרעי הסירה הקוצנית, חלוץ צמחי החורבן, המתעופפים בכונן ירושלים - "יְיָהִי דְבַר יְיָדוֹד אֵלַי שְׁנִית לְאֹמֶר מָה אֶתָּה רְאָה וְאָמַר סִיר נְפוּחַ אֲנִי רְאָה וּפְנֵי מִפְּנֵי צְפוֹנָה: וַיֹּאמֶר יְיָדוֹד אֵלַי מִצְפוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל יִשְׂבֵי הָאָרֶץ: כִּי הִנְנִי קָרָא לְכָל מִשְׁפָּחוֹת מַמְלָכוֹת צְפוֹנָה נְאֻם יְיָדוֹד וּבְאוּ וּנְתַנּוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶתַח שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל עֲרֵי יְהוּדָה: וַדְּבַרְתִּי מִשְׁפָּטִי אוֹתָם עַל כָּל רְעֵתָם אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיִּקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם" (ירמיהו א).

ירמיהו נאלץ להתמודד עם תחושת הביטחון אותה מקנה המקדש ליושבי ירושלים, כי אין הקב"ה מסוגל לאפשר את חורבן ביתו עלי אדמות. משום מה בוחר העם להדחיק את גורל משכן שילה שחרב בעוון בני עלי בימי

השופטים – "הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ידוד לאמר: עמד בשער בית ידוד וקראת שם את הדבר הזה ואמרת שמעו דבר ידוד כל יהודה הבאים בשערים האלה להשתחית לידוד: כה אמר ידוד צבאות אלהי ישראל הטיבו דרכיכם ומעלליכם ואשכנה אתכם במקום הזה: אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ידוד היכל ידוד המה... הגב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבעל והלך אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם: ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה: המערת פראים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו בעיניכם גם אנכי הנה ראיתי נאם ידוד: כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר שכנתי שמי שם בראשונה וראו את אשר עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל" (ירמיהו ז).

חותם ברוך בן נריה - טביעת חותם בחומר, הנושאת את השם "ברכיהו בן נריה הספר". התואם באופן מוחלט לשמו של ברוך בן נריה סופח של ירמיהו, בידו מפקיד הנביא, ערב החורבן, שטרות קנין על קרקעות שזה עתה רכש ומצהיר "עוד יקמו בתים ושדות וכרמים בארץ הזאת".

בבית היוצר הירושלמי ממוחיש הנביא כי תהליך החורבן עדין הפיך ובלתי חתום בדיוק ככלי אשר על האובניים בטרם יצרף בכבשן, עדין ניתן לקרוע את רע הגזרה. דימוי אשר הופך נכס צאן ברזל בפיוטי הימים הנוראים - "קום ויודת בית היוצר ושמה אשמיעך את דברי: וארד בית היוצר והנהו והנה הוא עשה מלאכה על האבנים: ונשתחת הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב ויעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני היוצר לעשות... הכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם בית ישראל נאם ידוד הנה בחמר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל" (ירמיהו יח).

אולם בהחתם הגזרה מנפץ ירמיהו באותו מקום בדיוק, אל מול גיא בן הנם מקום הקרבת הילדים למולך, בקבוק חרס שכבר נצרף, ומבטא את מוחלטות גזרת החורבן ואי הפיכותה לכאורה - "כה אמר ידוד הלוך וקניית בקבוק יוצר חרש ומזקני העם ומזקני הכהנים: ויצאת אל גיא בן הנם אשר פתח שער החרסית וקראת שם את הדברים אשר אדבר אליך... יען אשר עזבני וינכרו את המקום הזה ויקטרו בו לאלהים אחרים אשר לא ידעום המה ואבותיהם ומלכי יהודה ומלאו את המקום הזה דם נקים: ובנו את הבמזל לשרף את בניהם באש עלות לבעל אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי... ושברת

חצר המטרה - גבעה סלעית מצפון לשער שכם. אשר בה זיהה הארי' הקדוש את 'חצר המטרה' בה נכלא ירמיהו בקרקעיתו הבוצית של בור טים, על ידי המלך צדקיהו ערב החורבן. עוד דרך 'לסתימת פיות' המתנגדים למתנגדים בשם ה' למרד בבבלים.

הַבִּקְבֵּק לַעֲיִנֵי הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים אוֹתָךְ; וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְיָדוֹ צְבָאוֹת כֹּכָה אֲשֶׁר אֶת הָעַם הַזֶּה וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת כְּאֲשֶׁר יִשְׁבֶּר אֶת כְּלֵי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא יוּכַל לְהִרְפֶּה עוֹד וּבִתְתֹפֵת יִקְבְּרוּ מֵאִין מְקוֹם לְקַבּוֹר: כֵּן אֲעֲשֶׂה לְמָקוֹם הַזֶּה נְאֻם יְיָדוֹ וְלַיּוֹשְׁבָיו וְלַתֵּת אֶת הָעִיר הַזֹּאת כְּתַפֶּת” (ירמיהו יח).

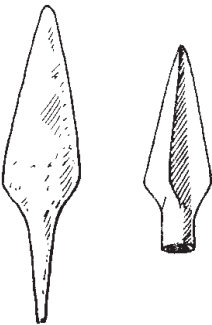
ירמיהו יוצא חוצץ כנגד המלך יהויקים הסוטה ממורשת אביו הצדיק יאשיהו, טובח במתנגדיו בראש חוצות ובונה ארמונות פאר בעוולה ודמים - "הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו: האמר אבנה לי בית מדות ועליות מרוחים וקרע לו חלוני וספון בארז ומשוח בשֶׁשֶׁר: התמלך כי אתה מתחרה בארז אביך הלוא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו: דן דין עני ואביון אז טוב הלוא היא הדעת אתי נאם יְיָדוֹ: כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך ועל העשק ועל המרוצה לעשות...קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים" (ירמיהו כב).

מבאר הוא לעם את יציאת האליטות הירושלמיות לגלות בבל בימי יהויכין - 'גלות החרש והמסגר', והותרת ההנהגה בידי פשוטי העם - "הראני יְיָדוֹ והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל יְיָדוֹ אחרי הגלות נבוכדראצר מלך בבל את וכנהו בן יהויקים מלך יהודה ואת שרי יהודה ואת החרש ואת המסגר מירושלם ויבאם בבל: הדוד אחד תאנים טבות מאד כתאני הבפרות והדוד אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרע ... כה אמר יְיָדוֹ אלהי ישראל כתאנים הטבות האלה כן אכיר את גלות יהודה אשר שלחתי מן המקום הזה ארץ פשדים לטובה: ושמתי עיני עליהם לטובה והשבתיים על הארץ

הזאת ובניתים ולא אהרס ונטעתים ולא אתוש ... וכתאנים הרעות אשר לא תאכלנה מרע כי כה אמר ידוד כן אתן את צדקיהו מלך יהודה ואת שריו ואת שארית ירושלם הנשארים בארץ הזאת והישיבים בארץ מצרים: ונתתים לזעוה לרעה לכל ממלכות הארץ לחרפה ולמשל לשנינה ולקללה בכל המקומות אשר אדיחם שם" (ירמיה כד).

בצדקיהו מתרה הנביא חזרו והתרה כנגד מרידתו חסרת הסיכוי בבבלים אשר שלטונם מיד ה' הוא, ויש לקבלו בהכנעה - "כה אמר ידוד אלהי ישראל הנני מסב את כלי המלחמה אשר בידכם אשר אתם נלחמים בם את מלך בבל ואת הפשדים הצרים עליכם מחויץ לחומה ואספתי אותם אל תוך העיר הזאת ... והפיתתי את יושבי העיר הזאת ואת האדם ואת הבהמה בדבר גדול ימתו ... ואל העם הזה תאמר כה אמר ידוד הנני נתן לפניכם את דרך החיים ואת דרך המות: הישב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל על הפשדים הצרים עליכם יחיה וחייה והיתה לו נפשו לשלל" (ירמיה כא).

צרות ורדיפות אינספור סובל ירמיהו מצד המימסד הירושלמי, המלך, השרים והכהנים. מוצא הוא את עצמו ב'מהפכת' בשער בנימין, במעצר בחצר המטרה ואף שקוע עד ארכובותיו בבוצת בור מים שהתרוקן, מתקן אידיאלי להעלמת מתנגדים והשתקתם בימי מצור. ההנהגה המסרבת לשעות לנבואות ירמיהו אכן ממיטה חורבן על ירושלים והמקדש, ומוליכה את העם לגלות בבלה, לא לפני שהמלך עצמו מנסה לברוח באישון לילה מהעיר אשר המיט עליה את חורבנה -

מורשת קרב - שני סוגי החיצים שנמצאו למרגלות המגדל הישראלי. עדות לקרב הגבורה שנתחולל במקום בין מגיני העיר המצודיים בראשי חץ שטוחים עשויים ברזל. לתוקפיה, הבבלים המצודיים בראשי חץ 'סקייתים' חדישים, עשויי ברונזה ומצולעים.

18 מפנה עמ' 361

המגדל הישראלי - מתחם ביצור
עצום המגן על ירושלים מצפון. שרידי
האפר המצויים לרגליו מעידים על
קרבות העז שנתרחשו כאן בטרם פרץ
צבא בבל אל העיר, שרף את מקדשה
והגלה את בניה.

"בְּעֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בַחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בַתְּשַׁעָה לַחֹדֶשׁ הַבִּקְעָה הָעִיר ... וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר רָאָם צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכָל אַנְשֵׁי הַמְּלָכָמָה וַיִּבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ לִילָה מִן הָעִיר
דֶּרֶךְ גֹּן הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעַר בֵּין הַחַמְתָּיִם וַיֵּצֵא דֶרֶךְ הָעֶרְבָה: וַיִּרְדְּפוּ חֵיל כְּשָׂדִים אַחֲרֵיהֶם
וַיִּשְׁגּוּ אֶת צִדְקִיָּהוּ בְּעֶרְבוֹת יְרֵחוֹ וַיִּקְחוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלֵהוּ אֶל נְבוּכַדְרֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
וַרְבִּלְתָּה בְּאֶרֶץ חֲמַת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים: וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ בְּרַבְלָה
לְעֵינָיו וְאֶת כָּל חַיֵּי יְהוּדָה שָׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל: וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עָוַר וַיֵּאֱסָרְהוּ בְּנַחֲשֹׁתַיִם
לְבִיא אֹתוֹ בְּבֵלָה: וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּית הָעָם שָׂרְפוּ הַכְּשָׂדִים בְּאֵשׁ וְאֶת חַמּוֹת
יְרוּשָׁלַם נִתְּצוּ: וְאֶת יֵתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בְּעִיר וְאֶת הַנְּפֹלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ עָלָיו וְאֶת
יֵתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים הִגְלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים בָּבֶל" (ירמיהו לט).

בתוך נבואות החורבן אותן מנבא ירמיהו שזורים אף פרקי נחמה היוצרים
את תשתית התקווה לחזרה לארץ ישראל לאחר תקון המעוות בשבעים
שנות הגלות הצפויות בבבל - "כֹּה אָמַר יְיָדֹד קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים
רַחַל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנְחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנּוּ: כֹּה אָמַר יְיָדֹד מְנַעֵי קוֹלְךָ
מִבְּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶתְךָ נְאֻם יְיָדֹד וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וַיֵּשׁ תִּקְוָה
לְאַחֲרֵיתְךָ נְאֻם יְיָדֹד וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם" (ירמיהו לא).

"וְאִקְנָה אֶת הַשְּׂדֵה מֵאֵת חֲנַמָּאֵל בֶּן דָּדִי אֲשֶׁר בְּעֲנֻתוֹת וְאֲשַׁקְלָה לוֹ אֶת הַכֶּסֶף
שִׁבְעָה שְׁקָלִים וְעֶשְׂרֵה הַכֶּסֶף: וְאִכְתֹּב בְּסֵפֶר וְאֶחָתֶם וְאָעֵד עֵדִים וְאֲשַׁקֵּל הַכֶּסֶף
בְּמֵאזְנַיִם: וְאִקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת הַחֲתוּם הַמְּצֹנָה וְהַחֲקִים וְאֶת הַגְּלוּי ... כֹּה
אָמַר יְיָדֹד צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה

19 מפה עמ' 361

מערת צדקיהו - מחצבת ענק ממנה נחצבו, כנראה, אבני בנין המקדש. עקב גודלה ואורכה יוחסה לה, שלא באשמתה, הימלטות הסלך צדקיהו אל המדבר כשהוא מותיר מאחור את העיר המתפוררת תחת לחץ המכבש הבבלי.

וְאֵת הַחֲתוּם וְאֵת סֶפֶר הַגְּלוּי הַזֶּה וּנְתַתֶּם בְּכָלֵי חָרֶשׁ לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים:
 כִּי כֹה אָמַר יְיָדֹד צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקְנֻוּ בְּתַיִם וְשָׂדוֹת וְכַרְמִים בְּאַרְצָה זֹאת”
 (ירמיהו לב)

ירמיהו הנשאר בארץ עם שארית הפליטה נאלץ לעוזבה לאחר רצח גדליה בן אחיקם הממונה מטעם הבבלים ולרדת מצרימה.

עזרא הסופר

איש אשר רוח בו

6

מאה 5 לפני הספירה

עלית ששבצר עם דוגמיות
מכלי המקדש

עלית זורבל וישוע בן יהוצדק
בראש 30,000 שבי ציון

חנכות המזבח חידוש
עבודת הקרבנות

יסוד ההיכל והמאבק על בנינו

גל עליה נוסף בראשות
עזרא הסופר

שבת רמת רחל - כותרת מפוארת מתקופת המלוכה, המוצגת
באתר ברמת רחל. אתר בו שרדי ישוב אותו מקומסים מחורבנו
שבי ציון.

לעליתו של עזרא מבבל ירושלימה קודמים שני גדי עניה ראשוניים בראשות
צאצאי זרע המלוכה מבית דוד. 'העליה הראשונה' העולה ירושלימה מיד
לאחר הצהרת כורש אשר ביד מנהיגה, ששבצר, מעט מכלי המקדש אשר
נבזזו בידי הבבלים - "וּבְשֵׁנַת אַחַת לְכוּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת דָּבָר יְיָדוּד מִפִּי
יְרֵמְיָה הַעֵיִר יְיָדוּד אֶת רוּחַ כָּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִקְתָּב
לְאֹמֹר: כֹּה אָמַר כָּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְיָדוּד אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא
פָּקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה: מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ
וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיְבָנֶן אֶת בַּיִת יְיָדוּד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא אֱלֹהִים אֲשֶׁר
בִּירוּשָׁלַם: וְכָל הַנְּשָׂאֵר מִכָּל הַמְּקֻמּוֹת אֲשֶׁר הוּא גָר שָׁם יִנְשְׂאוּהוּ אֲנָשִׁי מִקְמוֹ בְּכֹף
וּבְזָהָב וּבְכֹוֶשׁ וּבְבַהֲמָה עִם הַנְּדָבָה לְבַיִת אֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: וַיִּקְוֹמוּ רָאשֵׁי
הָאֲבוֹת לַיהוּדָה וּבְנֵימָן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל הָעֵיִר אֱלֹהִים אֶת רוּחוֹ לְעֹלוֹת
לְבָנוֹת אֶת בַּיִת יְיָדוּד אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם: וְכָל סְבִיבֵיתֵיהֶם חֻזְקוּ בְיַדֵּיהֶם בְּכָלִי כֶסֶף
בֹּזֶהָב בְּכֹוֶשׁ וּבְבַהֲמָה וּבְמִגְדָּנוֹת לְבַד עַל כָּל הַתְּנָדָב: וְהַמֶּלֶךְ כֹּרֶשׁ הוֹצִיא אֶת כָּלִי
בַיִת יְיָדוּד אֲשֶׁר הוֹצִיא וּבִיכְדָנָצַר מִירוּשָׁלַם וַיִּתְּנֶם בְּבַיִת אֱלֹהֵיו: וַיּוֹצִיאֵם כֹּרֶשׁ
מֶלֶךְ פָּרַס עַל יַד מִתְרַדְתֵּי הַגּוֹבָר וַיִּסְפְּרֶם לְשֵׁבְצָר הַנְּשִׂיא לַיהוּדָה: כָּל כְּלִים לִזְהָב
וְלְכֶסֶף חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וָאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הָעֵלָה שֵׁבְצָר עִם הָעֹלוֹת הַגּוֹלָה מִבָּבֶל
לִירוּשָׁלַם" (עזרא א).

בימי דרויש הפרסי שבה ציון 'העליה השניה' בראשות זורבל, פחת יהודה,
וישוע, הכתן הגדול. בימים אלה מתפרשים העולים בכל רחבי ארץ יהודה
ומחדירים גרעיני התישבות לערים מהם הוגלו על ידי הבבלים -

55

נקי
הלעת

"וְאֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֵלִיִּים מִשְׁבֵּי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְבָבֶל וַיִּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיהוָה אִישׁ לְעִירוֹ ... בְּנֵי בֵּית לָחֶם מֵאֶה עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: אֲנָשֵׁי נְטָפָה חֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ: אֲנָשֵׁי עֲנַתוֹת מֵאֶה עֲשָׂרִים וּשְׁמֹנֶה... בְּנֵי לַד חֲדָיִד וְאוֹנוֹ שִׁבְעַת מֵאוֹת עֲשָׂרִים וַחֲמִשָּׁה ... וַיִּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן הָעָם וְהַמְּשֻׁרָרִים וְהַשׁוֹעֲרִים וְהַנְּתֻנִיִּים בְּעָרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם" (עזרא ב).

כבר ברשימות השבים ציונה ניכרת חלוקתם למעמדות יחוסיים - כהנים, לויים, ישראלים ונתינים.

עם הגעתם נרתמים העולים לחידוש עבודת הקרבנות, והכל תחת איום והצרת צעדים מצד העמים אשר נתישבו בארץ מאז רצח גדליהו בן אחיקם ומנוסת שארית הפליטה - "וַיָּגַע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵים ס וַיֹּאסְפוּ הָעָם כָּאִישׁ אֶחָד אֶל יְרוּשָׁלַם: וַיָּקֶם יְשׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וְאַחֲיוֹ הַכֹּהֲנִים וְזַרְבָּבֶל בֶּן שְׂאִלְתַּיִל וְאַחֲיוֹ וַיִּבְנוּ אֶת מִזְבֵּחַ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלוֹת כַּכְּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים: וַיִּכְנֹו הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנֹתָיו כִּי בְּאִמָּה עָלִיהֶם מַעֲמֵי הָאֲרָצוֹת וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה לְבֹקֵר וְלָעֶרֶב ... וַיִּתְּנוּ כֶסֶף לְחֻצְבִּים וְלַחֲרָשִׁים וּמֵאֲכָל

חלוציות מוניסארית - ראשוני המטבעות בארץ ישראל. מטבעות הנושאים את השם "הד" ומבטאים את עצמאות שבי ציון המורשים על ידי האימפריה הפרסית לטבע מטבעות לאומיים. על בסיס דגם זה הוטבע מטבע השקל החדש, הנושא את עיסור השושן ואת אותיות "הד" בכתב עברי קדום.

וּמִשְׁתָּה וְשִׁמּוֹן לְצַדִּיקִים וְלְצַדִּיקִים לְהַבְיֵא עֲצֵי אֲרָזִים מִן הַלְּבָנוֹן אֶל יָם יָפוֹא כְּרִשְׁיֹון כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עָלֵיהֶם" (עזרא ג).

אלא שבעטין של הבצורות, המשברים הכלכליים, ולחץ 'צרי יהודה' 'נתקע' תהליך הגאולה והמקדש איום מיוסד. כאן נכנסים לפעולה אחרוני הנביאים העולים עם העם מהגולה חגי, זכריה ומלאכי - "וַיְהִי דְבַר יְהוָה בְּיַד חַגִּי הַנְּבִיאַ

20 מפה עמ' 364

בני היציהר במוצב הפעמון - אנדרטת הזיתים במוצב הפעמון בבבול רמת החלל. כבר זכריה הנביא מושל את מנהיגי שיבת ציון ישוע בן יהוצדק וזרובבל בן שאלתיאל בשני זיתים החופפים על מנורת הזהב של שיבת ציון - "שני בני היציהר העמדים על אדון כל הארץ". זה הוא מקור ההשראה לעיצוב סמל המדינה

לאמור: העת לכם אתם לשבת בבתים ספונים והבית הזה חרב: ועתה כה אמר יְדוּד צְבָאוֹת שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרִכֵיכֶם: זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מַעֵט אָכֹל וְאִין לְשַׁבְּעָה שְׂתוּ וְאִין לְשַׁכְּרָה לְבוֹשׁ וְאִין לָחֵם לוֹ וְהַמְשַׁתְּכֶר מִשְׁתַּכֵּר אֶל צְרוּר נְקוּב: כֹּה אָמַר יְדוּד צְבָאוֹת שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרִכֵיכֶם עַל־הַר הַהָר וְהַבְּאֵתֶם עֵץ וְנָבְנוּ הַבַּיִת וְאַרְצָה בּוֹ וְאֶכְבְּדָה אֹמַר יְדוּד: פִּנָּה אֶל הַרְבֵּה וְהִנֵּה לְמַעַט וְהַבְּאֵתֶם הַבַּיִת וְנִפְחַתִּי בּוֹ יַעַן מָה נֶאֱמַר יְדוּד צְבָאוֹת יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא חָרַב וְאַתֶּם רָצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ: עַל כֵּן עֲלֵיכֶם כְּלָאוֹ שָׁמַיִם מִטָּל וְהָאָרֶץ כְּלֵאָה יְבֹלֵה" (חגי א).

ואכן לאחר הרתמות העם לפרויקט וירית אבן הפינה להיכל ה' מצוה הנביא מחדש את ברכת ה'.

אלא שהמצב אינו כה פשוט באשר אין הבית השני מזכיר ולו במעט את הבית הראשון בהדרו, ולפיכך מתקבל הוא בקרב ציבור העולים ברגשות מעורבים - "ורבים מהלנהים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון בִּיסְדוּ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בְּתְרוּעָה בְּשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל: וְאִין הָעָם מְפִרִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד לְמֶרְחוֹק" (עזרא ג).

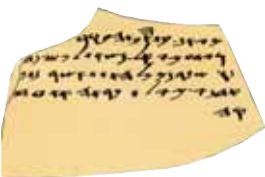
בימי המלך הפרסי ארתחששתא לאחר עיכובים שונים ומשונים הנגרמים כתוצאה מכתבי שיטנה והלשנה חסרי בסיס אותם משגרים צרי יהודה שבקשתם להתערות בעם ובבנין המקדש נדחית על ידי שבי ציון, מתקבל אישור ליציאת 'העליה השלישית' מבבל ירושלימה, והפעם בראשות עזרא

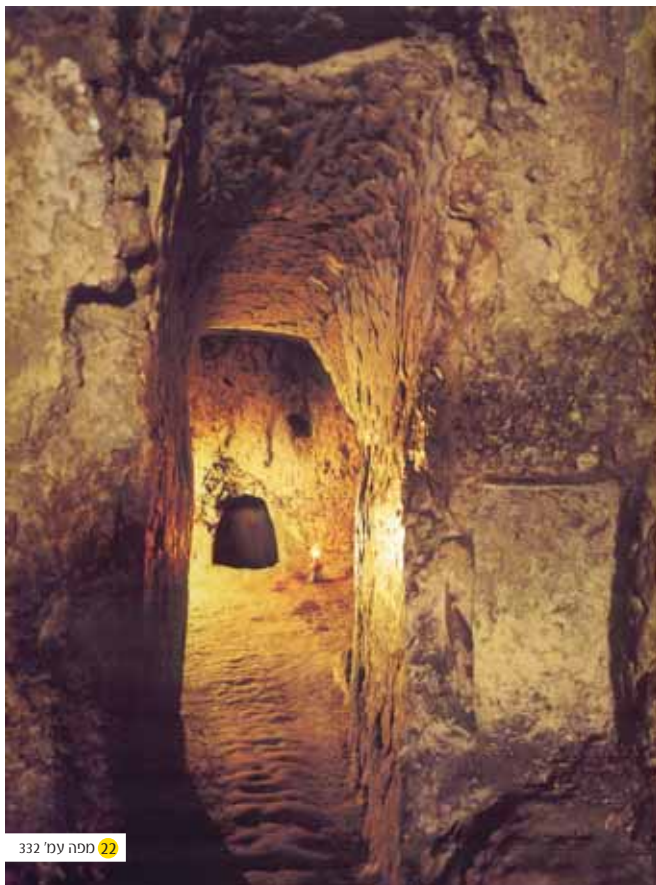
ידיות שיבת ציון - מממצאי החפירות ברמת רחל, ובהן ידיות המוחתמות בדגמים גאומטרים בשילוב האותיות "הד". עדות לאוטונומיה לה זוכים שבי ציון מידי השלטון הפרסי. היהודי פרסיות מימי שיבת ציון.

הסופר. נראה מתוך כתב מינויו של עזרא כי אין מדובר בעוד עליה בעלת אשרות טכניות לבניה ושיקום, אלא באישור רחב להפיכת תורת ישראל לחוקה מחייבת ביהודה ובהקניית סמכויות משפט אוטונומיות - חצי עצמאיות כעולה מכתב המינוי המלכותי אותו מקבל עזרא - **"ואתה עזרא כחכמת אלהיך אשר בידך מנה שופטים ודיינים, שיהיו דנים לכל העם אשר בעבר הנהר, לכל יודעי דתי אלהיך - ואשר אינו יודע תודיעו. וכל העם אשר לא יעשה את דת אלהיך, והדת של המלך - מהר יעשה בו דין, הן למות, הן לחרם, הן לעונש נכסים, הן לבית האסורים"** (עזרא ז).

בירושלים אכן עוסק עזרא אך ורק בתיקונים רוחניים וחברתיים. נאבק הוא מרות בנגע נישואי התערובת עם העמים יושבי הארץ הפושה בכל שדרות העם כולל בהנהגתו - **"וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם**

מהפכת הכתב - כתב עברי קדום על גבי 'אוסטרקון' - קבלה הנכתבת על גבי שברי חרס. את 'מהפכת הכתב' והחלפת הכתב העברי הקדום בכתב האשורי המרובע מיחסים חז'ל לעזרא.

22 מפה ע"פ 332

מערת חגי זכריה ומלאכי - מערת קבורה במחומי הר הזיתים. המשלבת שתי מערות קבורה טיפוי הבית השני לכדי מתחם קבורה מעגלי. בן 26 כוכים, המעוטרים בכתובות יווניות וצלבנים. החל מהמאה ה-14 אנו שומעים על זהו המקום כקבר חגי זכריה ומלאכי.

יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מֵעַמֵּי הָאָרְצוֹת כְּתוּעֲבֹתֵיהֶם לִכְנַעַנֵי הַחֹתִי הַפְּרָזִי הַיְבוּסִי הָעַמּוֹנִי הַמַּאֲבִי הַמְצָרִי וְהָאֲמֹרִי: כִּי נִשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם וְהִתְעַרְבוּ זָרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאָרְצוֹת וַיַּד הַשָּׂרִים וְהַסֹּגְנִים הִיתָה בְּמַעַל הַזֶּה רֵאשׁוֹנָה: וְכִשְׁמַעִי אֶת הַדְּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת בְּגָדֵי וּמַעֲלִי וְאִמְרָטָה מִשְׁעַר רֵאשִׁי וְזָקְנִי וְאִשְׁבָּה מְשׁוּמִם: וְאֵלֵי יֵאָסְפוּ כָל חָרָד בְּדַבְרֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה וְאֲנִי יֹשֵׁב מְשׁוּמִם עַד לְמִנְחַת הָעָרֶב... וַיִּקְבְּצוּ כָל אַנְשֵׁי יְהוּדָה וּבְנֵימֶן יְרוּשָׁלַם לְשִׁלֶּשֶׁת הַיָּמִים הוּא חֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וַיִּשְׁבוּ כָל הָעָם בְּרַחוּב בֵּית הָאֱלֹהִים מִרְעִידִים עַל הַדְּבָר וּמַהֲגֻשְׁמִים... וַיִּנְעֲנוּ כָל הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן כַּדְּבָרִךְ כְּדָבָרְךָ עָלֵינוּ

לַעֲשׂוֹת ... יַעֲמְדוּ נָא שְׂרִינוּ לְכָל הַקֹּהֵל וְכָל אֲשֶׁר בְּעַרְיָנוּ הַהֵשִׁיב נְשִׁים נְכָרִיּוֹת
 יָבֵא לַעֲתִים מְזֻמָּנִים וְעִמָּהֶם זְקֵנֵי עִיר וְעִיר וְשִׁפְטִיָּה עַד לְהֵשִׁיב חֲרוֹן אַף אֶלְהִינוּ
 מִמֶּנּוּ עַד לְדָבָר הַזֶּה" (עזרא ט-י).

וכך מתמוססת יוזמת עזרא במי הגשמים ובחוסר מוכנות העם. אף בימי נחמיה ממשיך עזרא בתפקידו הרחני. מלמד את העם את המצוות אשר נשתכחו ממנו, וכורת ברית מחודשת בין העם לתורתו הנשכחת - "וַיֵּאָסְפוּ כָּל הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל הָרְחוּב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעִזְרָא הַסֹּפֵר לְהֵבִיא אֶת סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת יִשְׂרָאֵל: וַיָּבִיא עִזְרָא הַכֹּהֵן אֶת הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקֹּהֵל מֵאִשׁ וְעַד אֲשֶׁה וְכָל מִבֵּין לְשִׁמְעַע בְּיוֹם אֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: וַיִּקְרָא בּוֹ לִפְנֵי הָרְחוּב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם מִן הָאוֹר עַד מַחְצִית הַיּוֹם נֹגֵד הָאָנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאֲזַנֵּי כָּל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה: וַיַּעֲמֹד עִזְרָא הַסֹּפֵר עַל מְגִדָּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לְדָבָר ... וַיִּפְתַּח עִזְרָא הַסֹּפֵר לְעֵינֵי כָּל הָעָם כִּי מַעַל כָּל הָעָם הָיָה וַכִּפְתָּחוּ עֲמָדוֹ כָּל הָעָם" (נחמיה ח).

גם במורשת חז"ל נחקק עזרא כסמכות רוחנית עליונה הנותנת תורה מחדש בדיוק כמשה רבנו. לו אף מיוחסת מהפכת הכתב אותה עוברת התורה מהכתב העברי הקדום לכתב ה'אשורי' המרובע - "ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו אילמלא קידמו משה... רבי אומר בכתב אשורי ניתנה תורה לישראל וכשחטאו נהפכה להן לרועץ וכשזכו בימי עזרה חזרה להן אשורית..." (תוספתא סנהדרין ד, ז).

אנו מוצאים בתלמוד עשר תקנות המיוחסות לעזרא, וכולן מחזקות את מעמד התורה, השבת והטהרה בעם - "עשרה תקנות תיקן עזרא: שקורין במנחה בשבת (מפני יושבי קרנות), וקורין בשני ובחמישי (שלא ילינו ג' ימים ללא תורה), ודנין בשני ובחמישי, ומכבסים בחמישי בשבת (מפני כבוד השבת), ואוכלין שום בערב שבת (להכנסת האהבה בין איש לאשתו), ושתהא אשה משכמת ואופה (שתהא פת מצויה לעני), ושתהא אשה חוגרת בסינר, ושתהא אשה חופפת וטובלת, ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות (לנאות אישה לבעלה), ותיקן טבילה לבעלי קריין (בבלי בבא קמא פב).